

Farlig forbryder, spion, eller bare endnu en danskvenlig sjæl?

- En undersøgelse af omstændighederne omkring lensgreve Otto Schacks
interneringstid i 1914

(O.D. Schacks passagerbevis i forbindelse med interneringen 1914, Landsarkivet for Sønderjylland, RA0664, Acct. 1689-12, Schack, Otto Didrik)

Indholdsfortegnelse

Abstract	3
Indledning	4
Forskningsoversigt	5
Metode	6
Den danske bevægelse	8
Baggrunden for interneringerne af de dansksindede Sønderjyder i 1914.....	8
Interneringen af Otto Schack i 1914	9
Den gængse opfattelse: Tilbageholdt pga. frygt for højforræderi og spionage	9
De tyske myndigheder: ”Schack er en farlig frontfigur”	10
Anderson og Jenkins i forhold til de tyske myndigheders frygt for den danske bevægelse	13
Uskyldig og tilbageholdt uden grund.....	14
Økonomisk og politisk aktiv figur i den danske bevægelse.....	15
Samarbejdsvanskeligheder i de tyske myndigheder kan have forlænget processen	17
Dilemmaet om loyalitetserklæringen trak tiden ud.....	19
Konklusion	20
Litteraturliste.....	22
Bøger og artikler.....	22
Links.....	22
Erindringer.....	23
Landesarchiv Schleswig-Holstein (LSH).....	23
Rigsarkivet i Aabenraa (RAa)	24

Abstract

This paper examines the surprisingly long arrest of count Otto Didrik Schack von Schackenborg in the beginning of World War 1. In the attempt to understand why he, as one of many arrested in Southern Jutland, had been held captured for almost three months longer than the other prisoners with Danish sympathies, his political affiliation has been analysed on basis of different official and non-official documents of his personal belonging. These documents are compared with letters written by some of the German officials handling his case. It has been concluded that the counts personal affairs had made the German government suspicious of his person but it does not in itself explain the long arrest. This paper will examine the process of the committal in the attempt to find other signs of reasons for its extendedness. The German letters are hereby analysed and put in relation to historians' analysis. In conclusion, the process was extended because of mainly three different reasons. First of all the personal documents made the German officials anxious about Schack. Secondly, corroboration-issues between the officials working on the case seems to have influenced the case, and finally the military authorities ordered Schack to sign a declaration of loyalty, which he refused.

Indledning

Ved Første Verdenskrigs udbrud i august 1914 blev flere hundrede dansksindede sønderjyder, i det daværende tyske Sønderjylland, tilbageholdt af de tyske myndigheder, da man anså dem som politisk mistænkelige. Lensgreve Otto Didrik Schack¹ af Schackenborg blev som en del af denne gruppe tilbageholdt den 7. aug. 1914. De fleste civilfanger blev løsladt efter nogle få uger, og fra den 8. okt. til sin løsladelse den 1. dec. 1914 var greven den eneste sønderjyske civilfange, der stadig var i de tyske myndigheders varetægt. Det kan således undre, at Schack som den eneste internerede sønderjyde blev tilbageholdt i to, næsten tre måneder, længere tid end de resterende sønderjyder. Hvad lå til grund for dette? Hvilke argumenter havde de tyske myndigheder for denne lange tilbageholdelse, og hvorfor var en internering overhovedet nødvendig? På baggrund af disse spørgsmål, er jeg nået frem til følgende problemformulering:

Denne opgave vil undersøge hvorfor O.D. Schack blev løsladt væsentligt senere end de andre dansksindede civilfanger, herunder vil der fremgå en undersøgelse af de tyske myndigheders bekymringer og antagelser omkring ham samt en vurdering af om de havde ret i disse.

For at kunne besvare hvorfor O.D Schack blev tilbageholdt i længere tid end de resterende civilfanger, er det først relevant at få præsenteret en kontekst til forståelse af emnet. Derfor vil der i begyndelsen af projektet fremgå en kort præsentation af den danske bevægelse, baggrunden for interneringerne i 1914 samt en kort præsentation af Schacks personlige sag. Disse afsnit skal give læseren en forståelse af de forskellige personer, der var involveret i Schacks sag, samt en samfundsforståelse i forhold til den danske bevægelse og Schacks interneringstid.

Dette projekt vil have sit fokus på henholdsvis den tyske korrespondance i forhold til Schacks interneringssag samt på nogle af de dokumenter, der blev fundet i Schacks varetægt og som givetvis har været sendt til Leipzig til undersøgelse. Disse vil blive analyseret, vurderet og diskuteret i relation til samtidens politiske kontekst med formålet at undersøge hvilke argumenter der blev brugt for at holde Schack interneret i længere tid og om der muligvis lå andre faktorer, som eksempelvis den praktiske proces, bag en forlænget interneringstid.

¹ Senere henvist 'O.D. Schack' eller 'Schack'

Forskningsoversigt

Interneringen af de dansksindede sønderjyder er i det store billede ikke et specielt gennemarbejdet emnefelt. Der ses generelt ikke meget ny bærende forskning indenfor området, men af ældre hovedværker nævnes blandt andet den tyske historiker Karl Alnor's 'Handbuch zur schleswigschen Frage' fra 1926. Alnor kan betragtes som en af grundstenene for den moderne forskning, da han var en af de første historikere der arbejdede med emnet og dermed også har fundet og udpeget helt centrale kilder i forhold til forskningsfeltet. Alnor fremgår som baggrundsviden hos den videre forskning, men han må dog med det for øje siges at være en problematisk historiker, da hans fremlægning er meget tendentiøs i forhold til at favorisere den tyske regering og myndigheder fremfor de militære og de lokale slesvigske myndigheder. Derudover er hans tilgang til emnet udpræget tysk og han forholder sig kritisk til de dansksindedes kritik af arrestationerne. Nærværende opgave beskæftiger sig ikke direkte med Alnor. Derimod ligger dele af hans forskning til grund for det i opgaven anvendte materiale, hvorfor han synes relevant at nævne

Kun få danske historikere har arbejdet seriøst med emnet og den tidligere forskning virker typisk til at være forholdsvis tendentiøs i forhold til enten at favorisere den tyske eller den danske side. Imens Alnor tager den tyske sides parti, findes som en modsætning Vilhelm La Cour² og Lorenz Rerup³ på de dansksindedes side. Begge nævnte forholder sig yderst farvet til de dansksindede og det danske, som i høj grad bliver fremhævet og sat i et positivt lys i modsætning til de tyske myndigheder. Problematisk er det at forrige kun berører interneringerne overfladisk og at egentlige dybdegående undersøgelser af emnet ikke findes. Dog har begge fokuseret på det politiske samfund i Sønderjylland før og omkring krigens udbrud, hvorfor denne forskning vil blive inddraget i projektet. En tysk historiker der ligeledes bidrager til en samfundsforståelse, er Volquart Pauls.⁴ Han forholder sig generelt meget neutralt til en forståelse af opblomstringen af danske foreninger i Sønderjylland i begyndelsen af Første Verdenskrig. Han beskriver dog ikke interneringerne af de dansksindede, så hans forskning vil udelukkende blive brugt i en samfundsforståelse af samtiden.

Noget af den vigtigste, og nye, forskning indenfor emnet omkring dansksindede internerede må dermed tillægges René Rasmussens artikel 'Interneringen af dansksindede ledere og farvandskyndige i 1914' i Inge Adriansen og Hans Schultz Hansens bog 'Sønderjyderne og Den Store Krig 1914-1918' fra 2006. Rasmussens artikel er dog mere en oversigt og består grundlæggende i at forklare fangernes

² La Cour, V. (1943). Sønderjyllands Historie fremstillet for det danske folk 6, Reitzel

³ Rerup, L. (1982). Slesvig og Holsten efter 1830. Kbh.: Politiken.

⁴ Pauls, V. (1955). Geschichte Schleswig-Holsteins. Neumünster: Karl Wachholtz

forhold i de fem forskellige byer i Slesvig. Det vil altså sige at baggrunden for arrestationerne, samt dybden i de enkelte sager, ikke bliver fremhævet.

Endelig fremhæves Mogens Rostgaard Nissen⁵ som den vigtigste forskning i relation til nærværende projekt. Nissen har som eneste ovennævnte haft et mere dybdegående fokus på baggrunden for interneringen af de dansksindede Sønderjyder. I relation til dette er Nissen ligeledes den eneste der er gået grundlæggende i dybden med det politiske samarbejde blandt de tyske myndigheder. Som et led heri har Nissen ligeledes lavet grundig research i forskellige arkiver og har derved kunnet gå mere i dybden i de forskellige personlige sager. Dette gælder også i O.D. Schacks sag, hvor Nissen er den eneste, der ikke kun overfladisk nævner hans internering. Med det for øje, er der dog ingen der har lavet en gennemgående undersøgelse af Schacks personlige sag, hvilket nærværende opgave dermed har til formål at gøre.

Metode

Selvom forskningsfeltet på området er snævert, er der indenfor emnet udgivet en lang række erindringsbøger og artikler. Problematisk er det, at de fleste er skrevet og udgivet længe efter at begivenhederne fandt sted og mange bærer præg af at være skrevet med udgivelse for øje. Herunder nævnes blandt andet O.D. Schacks egen erindringssamling 'Grænsesind'⁶, der er bygget på dagbogsoptegnelser og nedskrevet i 1916, men som er udgivet i forbindelse med genforeningen i 1920 og derfor fremstår yderst tendentiøs. Schacks erindringer vil ikke blive benyttet af netop denne grund. Mange af de andre erindringssamlinger er heller ikke synderligt aktuelle for dette projekt, men en af disse vil dog blive benyttet som primær kilde. Det drejer sig her om politikeren Hans Peter Hanssen dagbogsoptegnelser 'Fra Krigstiden'⁷, der blev udgivet i 1924 og dermed ligeledes først så dagens lys efter genforeningen. Hanssens udgivelse består af dagbogsoptegnelser, men det er tydeligt at se, at den enkelte steder er blevet redigeret inden udgivelsen. På trods af dette er denne dagbogsudgivelse alligevel utroligt essentiel for nærværende opgave, da Hanssen skriver udførligt om sine forsøg på at få frigivet de internerede sønderjyder samt om korrespondancen mellem ham selv og andre statspersoner fra de tyske myndigheder.

⁵ Nissen, Mogens (2014). 'De Danske Civilfanger Under Første Verdenskrig' i Sønderjyske Årbøger 2014. Historisk Samfund for Sønderjylland

⁶ Schack, Otto Didrik. (1970). Grænsesind. Gyldendal

⁷ Hanssen, H.P. (1924). *Fra Krigstiden: Dagbogsoptegnelser*. Kbh.: Gyldendal

Projektets primære kilder vil først og fremmest bestå af brevudvekslinger og telegrammer mellem forskellige tyske statspersoner fundet på Landsarkivet i Slesvig.⁸ Disse har hovedsageligt deres styrker i at være førstehåndskilder og ligeledes at være forholdsvist private, da de ikke er blevet skrevet med henblik på at andre end forfatteren og modtageren selv, samt givetvis personer i de tyske myndigheders inderkreds, skulle se dem. Disse kilder vil i første omgang blive benyttet med fokus på at fremstille hvilke argumenter de tyske myndigheder brugte i forhold til nødvendigheden af en arrestation af O.D. Schack. Argumenterne brugt i brevvekslingerne vil blive sat i en bredere samfundsforståelse, ved hjælp af ovennævnte historikere, i forhold til at klarlægge helt præcist hvad de tyske myndigheder frygtede ved Schacks ageren. Kilderne vil senere i opgaven ligeledes blive benyttet til en vurdering af om den praktiske proces havde en betydning for Schacks længerevarende interneringstid, her vil de ligeledes blive sat i forbindelse med H.P. Hanssens dagbogsoptegnelser samt ovennævnte historikers opfattelser af de tyske myndigheders håndtering af disse sager.

Den anden gruppe af primære kilder som dette projekt vil benytte sig af, er dokumenter, der blev fundet på O.D. Schacks kontor, og som givetvis har været sendt til undersøgelse i Leipzig. Disse er fundet på Rigsarkivet i Aabenraa og består af personlige breve, politisk materiale og breve omhandlende landeværnet.⁹ Kilderne har deres styrker i både at være førstehåndskilder og ligeledes til dels at være yderst private. Specielt to af dokumenterne må menes at have en stor udsagnskraft, da disse begge er noteret 'Fortroligt!'. Det drejer sig her om et privat brev til Schack, der beder om finansiering til danske møder, samt et brev sendt til Schack i forbindelse med Den Nordslesvigske Skoleforening, og som opfordrer til en spredning af den danske bevægelse. Begge kilder er dermed yderst interessante, da korrespondancen kun er tiltænkt afsender og modtager, hvilket er essentielt i forbindelse med en undersøgelse af Schacks ageren og hvorfor han blev tilbageholdt. Kilderne fra Aabenraa vil netop blive benyttet til at klarlægge Schacks ageren og position i lokalområdet med henblik på en vurdering af, om de tyske myndigheder havde ret i deres antagelser og bekymringer om ham.

⁸ Landesarchiv Schleswig-Holstein: Oberpräsidium und Provinzialrat der Provinz Schleswig-Holstein, Bestandes Abt. 301: 1714, *Dänische Agitation des Landesgrafen Otto Schack-Schackenburg* – fra nu af forkortet: 'LSH, Abt. 301:1714'

⁹ Rigsarkivet Aabenraa, RA0664, Acct. 1689-12:1914-1914: Interneringstiden, Schack, Otto Didrik – fra nu af forkortet: 'RAa, RA0664, Acct. 1689-12'

Den danske bevægelse

Efter krigen i 1864 blev en stor del af Sønderjylland indlemmet i det Tyske Kejserrige.

Den danske bevægelse i Sønderjylland kom som et modangreb mod den fortykning, der herskede i Slesvig omkring 1870'erne. Bevægelsen gik ud på, at der blev oprettet foreninger, hvor man kunne dyrke det danske sprog og kultur, og hvor der ligeledes lå et håb om at grænsedragningen kunne ændres igen, så det nordlige Slesvig kunne blive en del af Danmark. De tyske myndigheder begyndte langsomt at modarbejde bevægelsen med anholdelser af ledere samt forbud mod foreninger og møder. Som modsvar stiftede bevægelsen i 1880 Sprogforeningen. Den skulle sikre dansk sprog og kultur ved hjælp af private biblioteker, møder og foredrag. Vælgerforeningen, som fulgte i 1888, var de danskes politiske parti. Skoleforeningen fra 1892 skulle arbejde for, at de unge lærte dansk sprog og kultur på efterskoler og højskoler i Danmark, når man ikke kunne det derhjemme.¹⁰

Baggrunden for interneringerne af de dansksindede Sønderjyder i 1914

Ved krigens indtræden overgik al myndighed fra de civile til de militære myndigheder, hvilket i Sønderjyllands tilfælde var generalkommandoen, Maximilian von Roehl, i Altona. Her havde man forberedt sig og havde, som en del af den tyske krigsmobilisering og krigsførelse, planlagt forskellige sikkerhedsforanstaltninger, som skulle træde i kræft ved krigens udbrud.

I Nordslesvig gik disse blandt andet ud på at internere personer, der beregnedes som politisk-mistænkelige og som blev skrevet op på lister inden krigsudbruddet.¹¹

Det var de lokale myndigheder, i form af landråderne¹², der i samarbejde med politiforvaltningen i de enkelte byer og amtsforstanderen i de fire amter, der udformede listerne med navnene på dem, der ansås som mistænkelige og som derfor skulle interneres ved krigsudbruddet.¹³ Overpræsident Detlev von Bülow i Slesvig, der modtog sine instrukser fra Indenrigsministeriet, stod for kontakten mellem generalkommandoen i Altona og landråderne i Nordslesvig. Landråderne fremlagde hvem man ville have arresteret og generalkommandoen udstedte ordren.

¹⁰ Den sønderjyske historiekanon, *Etableringen af den danske bevægelse*

¹¹ Rasmussen, 2006, 77

¹² Embedsmænd i den civile forvaltning i en af kredsene. Landråden er samtidig den laveste statslige administrative myndighed

¹³ Nissen, 2014, 126

Den 31. juli 1914 påbegyndte de tyske myndigheder arrestationerne af flere hundrede dansksindede slesvigere.¹⁴ Forskellen på forløbet af interneringerne var meget divergerende i de fem amter. De fleste internerede blev frigivet mellem den 20. august og den 12. september 1914 og mange allerede efter et par uger deres tilbageholdelse.¹⁵

Interneringen af Otto Schack i 1914

Lensgreve Otto Didrik Schack blev arresteret i Tønder den 7. aug. 1914 og ført til Flensborg, hvor han blev tilbageholdt i flere måneder. Schack var sekretær og kassér i Landeværnet og i forbindelse med arrestationen blev der foretaget en omfattende ransagning af hans private kontor og af Landeværnets kontor, hvormed adskillige dokumenter blev sendt til undersøgelse i Leipzig. Landeværnet kæmpede for at forhindre at gårde i Sønderjylland blev omdannet til "rentegårde", hvor den tyske stat ydede billige lån.¹⁶

Den dansksindede politiker Hans Peter Hanssen hjalp adskillige af de internerede civilfanger, specielt fra Tønderegnet, med at komme fri. Hanssen var ligeledes indblandet i Schacks sag, hvor han løbende havde en korrespondance med greven og de aktuelle tyske statspersoner i et forsøg på at få ham løsladt.¹⁷ Schack sad imellem den 8. okt. og frem til sin løsladelse den 1. dec. som den sidste og eneste internerede dansksindede sønderjyde, der stadig blev holdt tilbage af de tyske myndigheder.¹⁸

Den gængse opfattelse: Tilbageholdt pga. frygt for højforræderi og spionage

Vilhelm La Cour skriver i sin bog 'Sønderjyllands Historie fremstillet for det danske Folk' fra 1943, meget kort om tyskernes argument for at tilbageholde Schack i længere tid: "*d. 22. sep. var alle frigivet undtagen Lensgreve O.D. Schack fra Schackenborg, mod hvem de militære Myndigheder rettede Mistanke for Højforræderi(...)*".¹⁹ La Cour nævner dermed kun kort at grunden for en tilbageholdelse var mistanke for højforræderi. Denne tilgang deler René Rasmussen i sin artikel i 'Sønderjyderne og Den Store Krig'. Her nævnes kun kort, at tyskerne troede at Schack var en farlig

¹⁴ Nissen, 2014, 130

¹⁵ ibid 149

¹⁶ Ibid, 158-59

¹⁷ Ibid, 141

¹⁸ Rasmussen, 2006, 92

¹⁹ La Cour, 1943, 261

landsforræder²⁰. Mogens Rostgaard Nissen skriver i sin artikel i 'Sønderjyske Årbøger 2014', ligeledes at tyskerne frygtede at Schack var landsforræder, men vedhæfter sig, at spionageanklagen blev dannet på baggrund af materiale fundet i papirer i forbindelse med hans deltagelse i Landeværnet.²¹

Ingen af de ovennævnte nævner hvilke argumenter der blev brugt, eller hvorfor de tyske myndigheder troede at Schack var en landsforræder. Da emnet omkring Schacks internering er så lidt berørt, vil det dermed være interessant at undersøge de tyske myndigheders tilgang til emnet. Nedenstående vil undersøge hvilke argumenter, antagelser og bekymringer, de tyske myndigheder havde i forbindelse med Schacks sag.

De tyske myndigheder: "Schack er en farlig frontfigur"

I Otto Schacks sag var det amtmand Reuter der stod for at afværge mulig spionage. I et afskrevet brev dateret den 6. aug. 1914 beskriver han anklagen mod Schack. Modtageren fremtræder ikke klart af brevet, men det har muligvis været generalkommandoen, der jo skulle oplyses om de forestående interneringer og ligeledes skulle godkende disse.

I brevet fremgår det, hvordan Reuter opfordrer til en internering af greven, da han ser Schack som farlig for de tyske myndigheder:

Ich halte den Grafen für gefährlicher als die kürzlich wegen Spionageverdachts verhafteten Personen aus dem Kreise Tondern (...) Ich betrachte ihn als den Führer der Agitation im Inlande. Besonders gefährlich erscheint er mir wegen seiner zahlreichen Beziehungen zum Auslande, insbesondere zu hochgestellten Persönlichkeiten Dänemarks. Daher befürchte ich, dass sich die Schackenburg gegebenenfalls zu einem Hort dänischer Spionage entwickeln könnte.²²

Reuter mener dermed at en internering af Schack er yderst nødvendig, da han anser ham som farligere end de andre tilfangetagne. Reuters frygt bunder i at Schack tilsyneladende skulle have mange forbindelser til udlandet og Danmark, hvilket Reuter frygter er fordi greven er ledende figur i den danske bevægelse. I ovenstående fremgår La Cour og Rasmussens argumenter for at tilbageholdelsen handlede om spionage, men det er dog vigtigt at holde for øje, at der altså ligger et dybere argument, nemlig frygten for at Schack var en af de dominerende personligheder i forhold til den danske bevægelse, og at dette muligvis på længere sigt kunne udvikle sig til en spionagesag.

²⁰ Rasmussen, 2006, 92

²¹ Nissen, 2014, 159

²² Brev fra Reuter, 6. aug., LSH, Abt. 301:1714

Ovennævnte brev har øjensynligt sat hele interneringsprocessen i gang. I hvert fald blev der samme dag sendt et brev fra landråden Emilio Böhme til overpræsident Detlev von Bülow. Böhme fremstiller Schack som meget usympatisk og tyskfjendtlig, hvormed han opfordrer til en arrestation af greven, da dette ville være det sikreste for fædrelandet:

Der Graf ist offenbar derart fanatisch, dass er zu allem fähig ist d. h. er wird glauben, auch bei den verwerflichsten Mitteln der Erretter Dänemarks zu sein, selbst wenn er an Deutschland zum Verräter wird.²³

Böhme udmærker således hvordan Schack går direkte i mod tyske værdier. Derudover fremlægger Böhme hvordan Schack er så usympatisk, at han ville fremstille sig selv som Danmarks frelser, ligegyldigt hvordan han ansås af de tyske myndigheder. Böhme udviser ligeledes bekymringer for at lade Schack internere, fordi han er bange for at Schacks relationer i Danmark ville udnytte hans arrestation til at sætte overvejelser om den danske neutralitet i gang: *“(…)dass ich aber aus politisch-taktischen Gründen Bedenken habe zur Verhaftung zu schreiten, weil er prominente Verwandte in Dänemark habe und dadurch dort möglicherweise eine Agitation zu seinen Gunsten Aufgabe der Neutralität Dänemarks bedeute.*“²⁴

Den 7. aug. 1914 skrev Böhme igen et nyt brev til overpræsidenten hvor Schack decideret omtales som *“fanatischen Deutschenhasser“*.²⁵ O.D. Schack bliver altså af Böhme fremstillet som en *“Tyskerhader“* og som en farlig figur for de tyske myndigheder, hvilket kan have influeret hans internering. Samme dag sendte generalkommandoen i hvert fald et statstelegram til Tønder, hvor han befalede at Schack skulle arresteres grundet mistanke for spionage.²⁶ Frygten for Schack bunder altså her i at han grundlæggende skulle hade Tyskland og, at det i en kombination med hans kontakter til udlandet, ville være for farligt ikke at lade ham internere. Derudover er det interessant at tilføje, at Böhme alligevel udviser bekymringer, og at disse tydeligvis bunder i at Schack bliver placeret som en yderst vigtig person for de danske myndigheder og for den danske bevægelse.

En del af frygten imod Schack virker ligeledes til at bunde i Schacks indblanding i Landeværnet. I et langt brev, uden modtager, dateret fredag d. 1. okt. 1914, forholder indenrigsminister Friedrich Wilhelm von Loebell sig til Schacks internering. Selve indholdet fokuserer på indenrigsministerens tro på, at Schack er danskelskende, men at det ikke er nok til at holde ham interneret. Hvad interessant

²³ Brev fra Böhme til Bülow, 6. aug., LSH, Abt. 301:1714

²⁴ Ibid

²⁵ Ibid, 7. aug. 1914

²⁶ Telegram fra Roehl til landråderne, 7. aug., LSH, Abt. 301:1714

er, at indenrigsministeren nævner det farlige ved de fremblomstrende dansksindede foreninger i Danmark:

Wählerverein, Sprachverein und Schulverein bilden gemeinsam seit (...) mehr Jahren das Rückgrat der dänischen Agitation in Nordschleswig; in ihnen laufen alle Fäden der Partei-Organisation zusammen. Der Verein Landevaernet ist vor etwa Jahresfrist zur bekämpfung derjenigen Bestrebungen des Deutschtums und der Regierung begründet worden (...).²⁷

Med ovenstående beskriver indenrigsministeren altså den frygt som ligger i forhold til de dansksindede foreninger. Herunder nævnes Landeværnet, der i følge indenrigsministeren, skulle bekæmpe tyskheden og dennes værdier, og som skulle være med til at danne ”rygraden” for den danske bevægelse.

Både Vilhelm La Cour, Volquart Pauls og historikeren Lorenz Rerup har argumenteret for, hvad tyskerne frygtede ved dansksindede foreninger ved krigens udbrud. Alle har deres fokus på sammenkoblingen mellem den danske bevægelse og en stadig fremblomstrende socialdemokratisk bevægelse i Sønderjylland. La Cour nævner, hvordan den danske bevægelse og den socialdemokratiske bevægelse gik hånd i hånd. Han beskriver hvordan der i takt med fremblomstringen af danske ungdomsforeninger i Sønderjylland, ligeledes var en fremgang hos socialismen ved Rigsdagsvalgene og Landdagsvalgene i henholdsvis 1912 og 1913.²⁸ Hvad præcist tyskerne frygtede ved denne sammenkobling, nævner Lorenz Rerup i sin bog ‘Slesvig og Holsten efter 1830’ fra 1982. Rerup beskriver, i overensstemmelse med La Cour, tyskernes frygt for socialdemokratiet med, at Socialdemokratiet kæmpede for selvbestemmelse i Sønderjylland.²⁹ Denne kamp for selvstændighed havde Socialdemokratiet og den danske bevægelse, i følge Rerup, tilfælles, da den danske bevægelse var: “(...) gennemorganiseret og havde en sådan tilslutning i landsdelen at den effektivt kunne værne sin selvstændighed”.³⁰ Med dette kan der altså ses en kobling mellem den frygt som de tyske myndigheder havde for socialdemokratiet, og den frygt som herskede i forhold til de dansksindede i Sønderjylland.

At den socialdemokratiske bølge, med den danske bevægelse under sig, stod for et ønske om selvbestemmelse i Sønderjylland, er ligeledes noget Volquart Pauls fokuserer på. Han beskriver, hvordan socialismen kom til at dominere i Sønderjylland op til udbruddet af Første Verdenskrig, og

²⁷ Brev fra Loebell til landråderne, 1. okt., LSH, Abt. 301:1714

²⁸ La Cour, 1943, 255

²⁹ Rerup, 1982, 258

³⁰ ibid 298

hvordan denne, i samarbejde med den danske bevægelse, stod for bevaringen af mindretallets nationalitet. De gik dermed imod den tyske nationalisme og kæmpede for selvbestemmelse.³¹

Schacks sag har med ovenstående for øje måske handlet om mere end bare spionage. Man har muligvis været bange for en promovning af den danske bevægelse gennem deltagelse i foreningslivet, og at dette skulle resultere i at Sønderjylland ville kræve selvbestemmelse, hvormed de tyske myndigheder ville miste kontrol.

Spionfrygten må dermed siges til dels at være til stede, men med ovenstående for øje, muligvis også at handle om Schacks danske forbindelser og position i Landeværnet.

Tyskernes frygt for Schacks position i lokalsamfundet har muligvis været med til at forlænge interneringsprocessen. Den 23. okt. 1914 skrev generalkommandoen i Altona et brev til overpræsidenten. Her skriver han hvordan han efter pres fra de civile myndigheder, herunder indenrigsministeren og overpræsidenten, vil gå med til at løslade Schack, men at han er bange for at gøre ham til en 'martyr for den danske sag': "(...) *eines gewissen Märtyrertums für die dänische Sache mitwirken würde*."³² Generalkommandoen virker dermed til at have forsøgt at holde Schack interneret, fordi han netop frygtede hans påvirkning på den generelle dansksindede bevægelse.

De tyske myndigheder virker altså generelt til at se på grev Schack som tysk fjendtlig og danskelskende. Spionageargumentet falder en smule til jorden ved de tyske myndigheders fokus på Schack som en dominerende figur i den danske bevægelse, hvorunder han fremstilles som en yderst vigtig og påvirkende karakter. Frygten bunder øjensynligt mere i en angst for at miste kontrol i lokalområdet Tønder samt i Sønderjylland som helhed.

Anderson og Jenkins i forhold til de tyske myndigheders frygt for den danske bevægelse

Som et lille indspark i en forståelse af hvorfor de tyske myndigheder muligvis frygtede den danske bevægelse og de tilhørende foreninger er det interessant, at se det hele ud fra Benedict Andersons teori om 'imagined communities'. Anderson har argumenteret for at en nation er socialt konstrueret og dermed forestillet af de folk som ser sig om en del af den gruppe.³³ Hvis man arbejder ud fra Andersons teori, kan man altså forklare hvorfor tyskerne muligvis var bange for den danske bevægelse, der jo skilte sig ud fra det resterende forestillede fællesskab i form af det Tyske Kejserrige.

³¹ Pauls, 1955, 279

³² Brev fra Roehl til Bülow, 23. okt. 1914, LSH Abt. 301:1714

³³ Anderson, 1936-2015 (2006). *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism* (1-84467-086-4, 978-1-84467-086-4). London: Verso

I en stærk nation hvor fællesskabet består af det forestillede fællesskab, ville det ikke gå med en gruppe der isolerer sig, hvis denne nation skulle styrkes og samles i ét fællesskab, der jo var ønsket ved krigens udbrud. Derudover kan modstanden til den danske bevægelse ligeledes beskrives ud fra Richard Jenkins teori om social identitet.³⁴ Her beskrives det hvordan identitet er en forståelse af hvem vi er og hvem andre er og hvordan man uden denne forståelse ikke ville have noget samfund. Dette sætter dermed de tyske myndigheders modgang mod den danske bevægelse, og herunder de forskellige foreninger, i et mere ukontrollerbart og naturligt lys som et led i en personlig identifikation.

Uskyldig og tilbageholdt uden grund

Til spørgsmålet om hvorvidt O.D. Schack var skyldig i højforræderi, virker der til at være bred enighed om, at Schack blev holdt tilbage selvom der ikke var beviser imod ham. Specielt Lorenz Rerup og René Rasmussen indikerer, at tyskerne tog grundigt fejl i deres anmærkninger imod Schack. Rasmussen beskriver hvordan "tyskerne åbenbart havde sat sig i hovedet, at grev Schack var en meget farlig landsforræder".³⁵ Rasmussen argumenterer dermed for at Schack blev holdt interneret, fordi tyskerne "troede", at han var landsforræder. Lorenz Rerup tager skridtet videre og beskriver hvordan den gode mand Schack helt uskyldigt blev fastholdt: "*Kun grev Schack, en meget fredelig mand, blev holdt tilbage til 1. December, fordi han helt uden grund blev mistænkt for højforræderi*".³⁶ I følge Rerup var Schack altså uskyldig og derudover var der ingen grund til at han blev mistænkt. Et udsagn der må menes at kunne betvivles en smule, da de tyske myndigheders mistanke og bekymringer må have haft afsæt i noget, hvis en internering skulle gennemføres. Holdningen til at Schack blev tilbageholdt på trods af sin uskyld, er ligeledes noget der fremgår, hvis man slår 'Otto Didrik Schack' op på Den Store Danske: "*Mens de andre slap fri efter en måneds tid, blev S. tilbageholdt til 1.12., helt uden grund mistænkt for landsforræderi*".³⁷ Her tages netop samme standpunkt omkring Schacks uskyld, som tidligere nævnte, om at Schack var uskyldig og blev anklaget helt uden grund.

Ovennævnte kan altså alle blive enige om at greven var uskyldig og blev dømt uden grund. Som det har fremgået af tidligere afsnit i denne opgave, har brevudvekslingerne imellem de tyske myndigheder dog givet et indblik i en reel frygt for Schacks ageren hos tyskerne. Det kan godt være

³⁴ Jenkins, R. (2006). Social identitet. Århus: Academica

³⁵ Rasmussen, 2006, 92

³⁶ Rerup, 1982, 301

³⁷ Den Store Danske, O.D. Schack

at Schack ikke var spion, men frygten for, at han skulle være en frontfigur i den danske bevægelse var altså en stor grund til at han blev mistænkt for landsforræderi. Nedenstående vil dermed undersøge om de tyske argumenter for nødvendigheden af en internering holdt stik, og om dette påvirkede den forlængede interneringstid.

Økonomisk og politisk aktiv figur i den danske bevægelse

I forbindelse med en undersøgelse af om de tyske myndigheder havde ret i nogle af de bekymringer, de havde omkring Schack, er det interessant at se på nogle af Schacks personlige dokumenter, som er opbevaret på rigsarkivet i Aabenraa. Her ser man tegn på at Schack højst sandsynligt ikke blev interneret helt uden grund. Flere dokumenter referer til Schacks forbindelser til Danmark og et yderst interessant dokument i forhold til Schacks rolle i Tønderkredsen, er et brev fra den 1. april 1909, der er noteret "Fortroligt!". Brevet er underskrevet af række personer med danske navne der alle anmoder Schack om penge til et møde hvor der kan drøftes 'politisk-nationale anliggender':

Det vil være Dem indlysende, hvilken betydning det vilde have, dersom der i Byen Tønder fandtes et samlingssted, hvor Omegnens dansksindede Befolkning kunne mødes til Drøftelse af Politisk-nationale Anliggender (...) I sagens Interesse, for at støtte Sammenholdet mellem Egnens dansksindede (...) bedes De at være med i et Foretagende, der kun kræver Deres Kavtion for en mindre Pengesum.³⁸

Ovenstående placerer Schack som en økonomisk medspiller i forhold til at arrangere et dansksindet møde. Brevet nævner hvordan et økonomisk bidrag fra greven ville kunne støtte sammenholdet mellem egnens dansksindede hvorved man ligeledes ville kunne drøfte politik. Schack virker dermed muligvis til at have stået bag at finansiere disse møder, der netop har arbejdet på en fastholdelse af danskheden, noget som tyskerne jo i høj grad frygtede. At brevet er noteret "Fortroligt!", er ligeledes interessant, da der her kan være tale om at man netop ikke ønskede at dette skulle falde i tyskernes hænder. Herunder kan det muligvis være, at der på disse møder skulle drøftes emner, som de tyske myndigheder ikke skulle vide noget om, som f.eks. et ønske om selvbestemmelse eller tilslutning til Danmark.

Udover muligvis at have været med til at finansiere og deltage i dansksindede projekter, tyder meget på, at Schack ligeledes har været meget aktiv indenfor den danske vælgerforening.

En kilde der siger noget om Schacks politiske ageren er en pjece med overskriften: 'Danske vælgere i fjerde Valgkreds!'. Pjecen opfordrer til at stemme dansk: "Paa valgdagen den 25. januar, følger vi

³⁸ Brev fra Dansksindede i Tønderkredsen til Schack, 1.apr. 1909, RAa, RA0664, Acct. 1689-12

vort gamle løsen: VI ER DANSKE!“.³⁹ Sammen med pjecen findes et brev fra H.P. Hanssen fra den 10. januar 1907, hvori Hanssen beder greven om at underskrive valgpijecen: *“Undertegnede tillader sig, at bede dem sætte Deres Navn som medvirkende skriver på medfølgende Valgopråb til de danske Vælgere i fjerde valgkreds“*.⁴⁰ Kilderne viser dermed en overbevisende danskvenlig tilgang hos O.D. Schack. Ydermere blev han placeret som en af skriverserne på valgpijecen og dermed sat i lyset som en af de aktivt deltagende i den danske vælgerkreds.

Som det fremgår af indenrigsministerens brev fra den 1. okt. 1914 mente man, at de danske foreninger gik direkte imod og var farlige for de tyske værdier. Det er dermed interessant at påpege, at Schack ikke kun har været aktiv indenfor Landeværnet. Det fremgår af et dokument med overskriften *“Fortroligt! Til Den Nordslesvigske Skoleforening’s Tillidsmænd“*, at greven ligeledes har været aktiv i Den Nordslesvigske Skoleforening. I brevet opfordrer man fra bestyrelsens side til, at de forskellige tillidsmænd forsøger at hverve flere medlemmer: *“Vi beder vore tillidsmænd, hver i sin kreds, både nu ved opkrævningen af Aarebidraget og ellers ved en hver passende lejlighed, at virke for, at Foreningen faar flere Medlemmer(...)”*.⁴¹ Brevet giver et billede af at Schack muligvis har været en aktiv figur indenfor finansieringen og hervedningen af medlemmer til at støtte det danske foreningsliv. At brevet er noteret *“Fortroligt!”* indikerer ligeledes, at man ikke har ønsket at dokumentet skulle falde i tilfældige hænder. Man har muligvis været klar over at foreningens ageren ikke har været ønsket af de tyske myndigheder og ligeledes vidner det om en mulig modstandstrang mod disse myndigheder.

Med dette for øje er det ikke så uforståeligt, at de tyske myndigheder udviste bekymring for Schacks placering, indflydelse og rolle i lokalsamfundet. De tyske myndigheders frygt var hovedsageligt at Schack var en frontperson i den dansksindede bevægelse kva hans aktivitet i ovennævnte foreninger. Schack virker til på forskellige måder at have bidraget økonomisk til at fremme den danske sag og ligeledes ses det i særdeleshed i dokumentet for Skoleforeningen, hvordan han som tillidsmand er blevet opfordret direkte til en spredning af denne danskvenlige tilgang. Det er tidligere nævnt i projektet hvordan denne spredning netop var en ting som de tyske myndigheder øjensynligt frygtede meget. Man kan altså med ovenstående for øje argumentere for, at der i høj grad var en grund til at Schack blev interneret, modsat hvad tidligere nævnte historikere har antydnet. Han bevægede sig i de kredse, som netop ansås som farlige for den tyske sag samt havde en dominerende danskvenlig tilgang.

³⁹ Dansk valgpijece, RAa, RA0664, Acct. 1689-12

⁴⁰ Brev fra Hanssen til Schack, 10. januar 1907, RAa, RA0664, Acct. 1689-12

⁴¹ Brev fra Den Nordslesvigske Skoleforening til Schack, 1908, RAa, RA0664, Acct. 1689-12

At Schack blev holdt tilbage i længere tid end de andre civilfanger kan dog ikke udelukkende forklares ud fra hans rolle i lokalsamfundet. Han var tydeligvis en god kandidat i forhold til en internering, men han var, som det fremstår af kilderne, kun en del af en større gruppe af aktive danskvenlige, så det forklarer ikke, hvorfor han netop skulle holdes tilbage i længere tid, kun at der var en grund til det. Det må dermed være relevant at kigge på selve interneringsforløbet, med henblik på en undersøgelse af om dette har haft betydning for en forlænget interneringstid.

Samarbejdsvanskeligheder i de tyske myndigheder kan have forlænget processen

Den første kilde fra arkivet i Slesvig, der omtaler en løsladelse af Schack, er et brev skrevet af indenrigsminister von Loebell. Brevet er dateret til den 1. okt. og beskriver hvordan Loebell ikke mener at der kan køres en sag imod Schack.⁴² Dette følges op af et afskrift af et brev dateret til d. 6. okt. 1914 fra overrigsadvokaten i Leipzig til generalkommandoen i Altona. I dette brev begrundes det ligeledes hvorfor sagen mod Schack må forkastes grundet manglende beviser.⁴³

Overrigsadvokatens brev har formodentlig fået generalkommandoen til at reagere. Den 23. okt. 1914 skrev han ihvertfald et brev til overpræsidenten, hvor han opfordrer til at Schack ikke burde løslades endnu, da han stadig ville være for farlig for det tyske samfund: *“(…)dass er bei seiner Persönlichkeit und seinen bisherigen Bestrebungen leicht wieder von den dänischen Agitatoren sich in ein für ihn selbst und für die Sicherheit des Reiches gefährliches Fahrwasser treiben lassen könnte“*.⁴⁴ Han tilføjer i brevet hvordan han alligevel accepterer en løsladelse, da de civile myndigheder, inklusiv indenrigsministeren og overpræsidenten, ønskede det.

Der går altså øjensynligt en måneds tid fra Indenrigsministerens ønske om en løsladelse, til generalkommandoens accept og det kan derfor undre, hvad der lå til grund for dette. I ovenstående er det dog interessant at notere sig, at generalkommandoen gerne fortsat ville holde Schack arresteret, men at han følte sig presset af de civile myndigheder til at løslade ham.

René Rasmussen beskriver hvordan Sønderborg og Tønder var de to steder, hvor der blev arresteret flest 'politisk mistænkte'. Landråderne i de enkelte amter havde meget stor betydning for hvordan man gik til interneringerne.⁴⁵ Rasmussen skriver blandt andet, hvordan der i Tønder og Flensborg var flere der blev interneret, fordi landråd Emilio Böhme sad med bestemmelserne. Böhme var, ifølge

⁴² Brev fra Loebell, 1. okt, LSH Abt. 301: 1714

⁴³ Brev fra overrigsadvokaten til Roehl, 6. okt., LSH Abt. 301: 1714

⁴⁴ Brev fra Roehl til Bülow, 23. okt., LSH Abt. 301: 1714

⁴⁵ Rasmussen, 2006, 78

Rasmussen, kendt som ”Dänenfresser”.⁴⁶ Böhme bliver altså beskrevet som en aggressiv spiller i forhold til at internere dansksindede. Ser man på brevudvekslinger fra Landsarkivet i Slesvig, bliver det da også klart at specielt Böhme har været en vigtig medspiller i at opstille Schack som ekstrem farlig og tyskfjendtlig. Det lader dermed til at der også i Schacks sag har været forskellige tilgange og uenigheder mellem de forskellige myndigheder, og at landråden i Tønder muligvis har haft en del indflydelse på Schacks internering. Forvirring omkring ansvar og vanskeligheder ved at samarbejde i forhold til interneringssagerne er noget som Mogens Nissen fremlægger som almindeligt ved krigens udbrud. Her nævner han hvordan arrestationerne i høj grad var domineret af interessekonflikter mellem de civile og de militære myndigheder. Ligeledes betød det meget hvordan de forskellige amter forholdte sig til sagerne.⁴⁷ Han tilføjer i forlængelse af dette, hvordan de tyske myndigheder egentlig ikke ønskede så gennemtrængende interneringer, men hvordan det altså blev tolket anderledes ude i de forskellige amter.⁴⁸

H.P. Hanssen nævner faktisk uenigheder omkring O.D. Schacks sag i sine dagbogsoptegnelser, og referer ligeledes til dette som en grund til at Schack blev tilbageholdt i længere tid.

Den 29. okt. 1914 skriver han: *“Alle forsøg paa at faa Arestordren ophævet har hidtil være forgæves. Overpræsidenten har henvist til Generalkommandoen, Generalkommandoen til Overrigsadvokaten”*.⁴⁹ I Hanssens forsøg på at få greven løsladt, møder han altså, i følge ham selv, forvirring omkring ansvaret i forhold til sagen. Hanssen tilføjer ligeledes hvordan indenrigsminister Lorbell personligt undskylder over Schacks arrestation, som han kalder uretfærdigt. Den 5. nov. beskriver Hanssen, hvordan han modtog et brev fra Friederich Naumann, der var præst og aktiv i den kristelig-sociale bevægelse. I brevet kritiserer Naumann landrådernes arbejde i forbindelse med håndteringen af Schacks sag: *“Endvidere har han overfor Ministeren paapeget det uheldige i, at Landraaderne i Nordslesvig er helt unge, uerfarne Mænd”*.⁵⁰ Ser man på Hanssens dagbogsoptegnelser, lader der altså til at være kritik af samarbejdet og rollefordelingen i forhold til Schacks sag. Man må dermed have for øje, at de lokale myndigheder, i form at landråderne, og de forskellige offentlige myndigheder overvejende har haft uoverensstemmelser og uenigheder omkring interneringsprocessen.

⁴⁶ Ibid, 86

⁴⁷ Nissen, 2014, 124

⁴⁸ Ibid 128

⁴⁹ Hanssen, 1924, 88

⁵⁰ Ibid, 83

René Rasmussen beskriver hvordan meget tyder på at den preussiske regering eller rigsregeringen i Berlin ikke anede noget om omfanget af anholdelser i Nordslesvig. Dette uddyber han med at indenrigsminister Loebell blandt andet også kontaktede H.P. Hanssen under sin internerings tid for at undskylde og gøre det klart hvor uretfærdig interneringen var.⁵¹ En handling der altså øjensynligt kan trækkes over på Schacks sag, hvis man skal følge Hanssens dagbogsoptegnelser om forløbet, hvor Loebell altså ligeledes beklager arrestationen over Schack.

Alt i alt kunne det dermed godt tyde på, at Schacks sag har vakt forvirring, utilfredshed og uenighed blandt de forskellige tyske myndigheder. Landråd Böhme havde øjensynligt en stor indflydelse på Schacks sag. Han var en af de mest insisterende i Schacks sag, og konflikten i sagen tegner sig dermed netop ved indenrigsminister Loebells kommentarer til H.P.Hanssen, hvor det altså lader til at regeringen ikke ønskede en internering af Schack. Generalkommandoen var dog den der i sidste ende sad med beslutningen og dersom at beslutningen i grunden lå hos ham, virker det altså til at der gik omkring en lille måned fra indenrigsministerens brev hvor en frigivelse af Schack blev ønsket, til at generalkommandoen traf beslutningen om en løsladelse i brevet den 23. okt. 1914. Der tegner sig altså et billede af at Schacks sag i nogen grad er blevet trukket ud af konflikten mellem de lokale-, de civile- og de militære myndigheder. Dette kan dog ikke tilskrives hele den lange interneringstid, da Schack derefter sad interneret i yderligere mere end en uges tid, da han som bekendt først blev løsladt den 1. dec. 1914.

Dilemmaet om loyalitetserklæringen trak tiden ud

Mogens Nissen argumenterer til for at den lange interneringstid af greven blandt andet kom som et resultat af, at Schack nægtede at underskrive en loyalitetserklæring.⁵²

I brevet fra den 23. okt. var generalkommandoens krav for en løsladelse af Schack, at Greven underskrev en erklæring: *“Ferner aber würde Graf Schack ehrenwörtlich auf diejenigen Bedingungen zu verpflichten sein, unter denen seiner Zeit die Entlassung die übrigen dänisch Gesinnten erfolgte”*.⁵³ Schack ville altså som en betingelse for at kunne blive sluppet fri være nødt til at skulle underskrive en erklæring, hvor han fraskrev sig at ville gå imod tyske interesser. Schack nægtede i forlængelse af dette at underskrive erklæringen, da den forbød Schack at forlade sin bopæl på Schackenborg uden opsyn. Den 30. nov. skrev han et brev til generalkommandoen i Altona, hvor

⁵¹ Rasmussen, 2006, 79

⁵² Nissen, 2014, 162

⁵³ Brev fra Roehl til Bülow, 23. okt., LSH Abt. 301: 1714

han bad om at blive fristillet for punkt fem i erklæringen, som omhandler hans bevægelsesfrihed.⁵⁴ H.P.Hanssen nævner ligeledes i sine dagbogsoptegnelser hvordan løsladelsesprocessen af Schack gik i stå, da greven nægtede at underskrive den omtalte erklæring, og i følge ham trak interneringen dermed ud, da greven ikke ville underskrive.⁵⁵

Mogens Nissens idé om at Schack nægtede at underskrive kontrakten, og at dette udskød processen⁵⁶, må dermed menes at være delvis korrekt. Dog er det vigtigt at pointere at generalkommandoens ønske om en underskrivelse af en loyalitetserklæring først blev udstedt den 23. okt., altså lidt over to uger efter overrigsadvokatens egentlige ønske om en frifindelse. Det lader dermed ikke til at den manglede underskrift, er den altoverskyggende grund til en lang interneringstid, men at den ovennævnte konflikt mellem de militære- og civile myndigheder samt forskellen på interneringsformen fra amt til amt, øjensynligt har været en lige så stor medspillende faktor. Konflikten om loyalitetserklæringen handlede derimod kun om den sidste uges tid af O.D. Schacks internering.

Konklusion

Konkluderende omkring hvorfor lensgreve Otto Didrik Schack blev løsladt væsentligt senere end de andre dansksindede civilfanger i 1914, tegner der sig et billede af, at der hovedsageligt har været forskellige grunde til, at Schack blev løsladt senere end de andre.

For det første fremgår det af de forskellige brevudvekslinger mellem de tyske statspersoner, at Schack var yderst frygtet af de tyske myndigheder, hvilket gjorde ham interessant at tilbageholde.

I amtmand Reuters brev fra den 6. august 1914, beskriver han hvordan han er bange for at Schacks rolle i lokalsamfundet, ville resultere i spionage. Spionageanklagen virker dog ikke til at være en altoverskyggende bekymring. Til gengæld udviser både amtmand Reuter, landråd Böhme og overpræsident Bülow, bekymringer omkring Schacks forhold og kontakter til Danmark. Det fremstår ligeledes af indenrigsministerens brev, hvordan Schacks ageren i Landeværnet øjensynligt ligeledes har resulteret i bekymring hos de tyske myndigheder. Tager man fat i disse bekymringer ses det, hvordan disse nok hovedsageligt bunder i en frygt for at miste kontrol over Sønderjylland. I overensstemmelse med den frygt der lå i forhold til den voksende socialdemokratiske bevægelse, blev den danske bevægelse i lige så høj grad anset for farlig for den tyske nationalisme. Da den

⁵⁴ Schack, 1970, 92

⁵⁵ Hanssen, 1924 88

⁵⁶ Nissen, 2014, 162

dansksindede bevægelse markerede sig igennem fremblomstringen af forskellige foreninger, var det dermed disse, der direkte blev bekymringsfaktorer hos de tyske myndigheder. Schack var som kassér og sekretær i landeværnet i Tønder en mere oplagt kandidat for en arrestation, end så mange andre dansksindede. Det ses i Schacks egne dokumenter, hvordan han muligvis var aktiv i forhold til både at finansiere danskorienterede møder og ligeledes var et engageret medlem i Den Danske Vælgerforening samt i Den Nordslesvigske Skoleforening. Hans arrestation bundede dermed formegentlig i frygten for at han i forbindelse med denne aktivitet, ville være med til at sprede de danskvenlige synspunkter samt sin finansielle status. Dette forklarer dog kun hvorfor de tyske myndigheder var interesseret i en tilbageholdelse af ham, da de som nævnt tidligere frygtede at hans ageren ville skade det tyske samfund, men kan dog ikke stå alene i forklaringen på den længerevarende internering. Det lange forløb i forhold til interneringen kan derimod høj grad tillægges interneringens praktiske proces. Meget tyder på at der har været uenigheder, og måske også samarbejdsvanskeligheder, blandt de tyske myndigheder. Der var stor forskel på hvor mange der blev interneret, og hvor længe de var internerede, alt efter i hvilket amt man befandt sig. I Tønder amt stod landråden Emilio Böhme for arrestationerne, og han var, som det også fremgår af Schacks sag, meget insisterende og konsekvent i forhold til interneringerne. Schack var dermed muligvis dårligere stillet, netop fordi han blev arresteret i det amt, som han gjorde. Derudover peger meget på at der også på et højere plan var uenigheder. De civile myndigheder ønskede meget hurtigt en løsladelse af greven imens de militære myndigheder ønskede at han fortsat skulle fastholdes. Uenigheder der øjensynligt har været med at forlænge Schacks interneringstid. I et ønske om fortsat at tilbageholde Schack, men efter pres fra de civile myndigheder, udformede generalkommandoen en skarp loyalitetserklæring, som greven skulle underskrive. Punkt fem i denne erklæring nægtede Schack at skrive under på og han blev dermed tilbageholdt, indtil generalkommandoen trak kravet om en underskrivelse af loyalitetserklæringen tilbage. Forrige var således også afgørende for en forlængelse af interneringen, men dog kun den sidste uges tid indtil en løsladelse.

Litteraturliste

Bøger og artikler

Alnor, Karl. (1926). Handbuch zur schleswigschen Frage : Bd. 2, Hälfte 1, 4.. Neumünster.

Anderson, 1936-2015 (2006). Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism. London: Verso

Jenkins, R. (2006). Social identitet. Århus: Academica

La Cour, Vilhelm (1943). Sønderjyllands Historie fremstillet for det danske folk 6, Reitzel

Nissen, Mogens (2014). 'De Danske Civilfanger Under Første Verdenskrig' i Sønderjyske Årbøger 2014. Historisk Samfund for Sønderjylland

Pauls, Volquart (1955). Geschichte Schleswig-Holsteins. Neumünster: Karl Wachholtz

Rasmussen, René (2006). 'Interneringen af dansksindede ledere og farvandskyndige i 1914' i
Adriansen, Inge og Schultz Hansens, Hans. Sønderjyderne og Den Store Krig 1914-1918. Museum
Sønderjylland og Historisk Samfund for Sønderjylland

Rerup, Lorenz (1982). Slesvig og Holsten efter 1830, Kbh.: Politiken.

Links

Den sønderjyske historiekanon, *Etableringen af den danske bevægelse*,
<http://historiekanon.dk/hojdepunkter/etableringen-af-den-danske-bevaegelse>, set 8/12 klokken
11:15

Den Store Danske, *O.D. Schack*
http://denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Monarki_og_adel/Lensgreve/O.D._Schack,
set 8/12 klokken 11:18

Erindringer

Schack, Otto Didrik. (1970). Grænsesind. Kbh.: Gyldendal

Hanssen, Hans P. (1924). Fra Krigstiden: Dagbogsoptegnelser. Kbh.: Gyldendal

Landesarchiv Schleswig-Holstein (LSH)

Brev fra Reuter, 6. august 1914, Landesarchiv Schleswig-Holstein: Oberpräsidium und Provinzialrat der Provinz Schleswig-Holstein, Bestandes Abt. 301: *1714, Dänische Agitation des Landesgrafen Otto Schack-Schackenburg*

Brev fra Böhme til Bülow, 6. august 1914, Landesarchiv Schleswig-Holstein: Oberpräsidium und Provinzialrat der Provinz Schleswig-Holstein, Bestandes Abt. 301: *1714, Dänische Agitation des Landesgrafen Otto Schack-Schackenburg*

Brev fra overrigsadvokaten til Roehl, 6. august, Landesarchiv Schleswig-Holstein: Oberpräsidium und Provinzialrat der Provinz Schleswig-Holstein, Bestandes Abt. 301: *1714, Dänische Agitation des Landesgrafen Otto Schack-Schackenburg*

Brev fra Böhme til Bülow, 7. august 1914, Landesarchiv Schleswig-Holstein: Oberpräsidium und Provinzialrat der Provinz Schleswig-Holstein, Bestandes Abt. 301: *1714, Dänische Agitation des Landesgrafen Otto Schack-Schackenburg*

Telegram fra Roehl til landråderne i Tønder, 7. august, Landesarchiv Schleswig-Holstein: Oberpräsidium und Provinzialrat der Provinz Schleswig-Holstein, Bestandes Abt. 301: *1714, Dänische Agitation des Landesgrafen Otto Schack-Schackenburg*

Brev fra Loebell til landråderne i Tønder, 1. oktober, Landesarchiv Schleswig-Holstein: Oberpräsidium und Provinzialrat der Provinz Schleswig-Holstein, Bestandes Abt. 301: *1714, Dänische Agitation des Landesgrafen Otto Schack-Schackenburg*

Brev fra Roehl til Bülow, 23. oktober, Landesarchiv Schleswig-Holstein: Oberpräsidium und Provinzialrat der Provinz Schleswig-Holstein, Bestandes Abt. 301: *1714, Dänische Agitation des Landesgrafen Otto Schack-Schackenburg*

Rigsarkivet i Aabenraa (RAa)

Dansk valpjece, 1907, Rigsarkivet Aabenraa, RA0664, Acct. 1689-12:1914-1914: Interneringstiden, Schack, Otto Didrik

Brev fra H.P. Hanssen til Schack, 10. januar 1907, Rigsarkivet Aabenraa, RA0664, Acct. 1689-12:1914-1914: Interneringstiden, Schack, Otto Didrik

Brev fra den Nordslesvigske Skoleforening til Schack, 1908, Rigsarkivet Aabenraa, RA0664, Acct. 1689-12:1914-1914: Interneringstiden, Schack, Otto Didrik

Brev fra Dansksindede i Tønderkredsen til Schack, 1. april 1909, Rigsarkivet Aabenraa, RA0664, Acct. 1689-12:1914-1914: Interneringstiden, Schack, Otto Didrik